

Arne Ivarsson

Hänt i Holaveden

Hösten 2009 avslutade jag mitt skrivande om Stavabygden – gränsbygden. Det omfattar 26 byar med människor, händelser, vägar, odling och bebyggelsehistoria under 400 år. Biblioteket i Ödeshög har nu lagt ut detta på nätet. Det finns också för utlåning att läsa för den som inte har dator.

Det var mina ögon som satte stopp för skrivandet då. Att läsa arkivhandlingar kräver pigga ögon. Mina ögon orkade inte längre. Jag var tvungen att sätta punkt. Men i begränsad omfattning kan jag ändå fortsätta med skrivandet.

I mitt källmaterial i datorn, har jag mycket som jag kan fortsätta att arbeta med. Många människoöden finns lagrade i min dator. Jag vill gärna berätta mera om människor och händelser som jag förut bara nämnt i korthet. Hur många berättelser det blir, det får vi se.

Dessa människoöden och händelser är både från äldre och nyare tid.

I mer än 40 år har jag samlat på uppgifter från gamla tider. Det har varit om händelser, om gammal folktro, om troll och spöken, men framför allt har jag velat berätta om människoöden.

Hör gärna av dig och lämna synpunkter på mina berättelser.

Jönköping i juni 2011

Arne Ivarsson
Kungsgatan 13,
553 31 Jönköping,
Tel 036/71 32 33
(arnei-1@hotmail.com)

Anders Olofsson

En berättelse om fattigdom, om sjukdom och om förtryck.

Olof och Sara, Anders Olofssons föräldrar, kom till Angseryds ägor år 1804. De bodde någon kort tid på Fagerhults ägor och en kort tid på Hållans ägor men sedan kom de åter till Angseryds ägor. Olof var från Vindinge i Stora Åby och Sara var från Klämmestorp.

Hennes föräldrar tycks ha sina rötter i Klämmestorp och Kulhult. Hon var dotter till Karl Larsson och Anna Nilsson.

Den 5 oktober 1804 föddes sonen Anders. Som föräldrar uppgavs i kyrkoboken Olof Andersson och Sara Karlsdotter, 37 år gammal, på Angseryds ägor. De var inte gifta men kyrkoboken uppger inget om att barnet skulle vara oäkta. Året därpå gifte sig Olof och Sara. Barnet ansågs förmodligen vara ett trolovningsbarn.

Olof var dövstum och i husförhörslängden beskrivs han vara *döf och dumb*, en föga smickrande beskrivning. Men det var den tidens språkbruk och den tidens syn. Först bodde de i en backstuga på Angseryds ägor. Det var förmodligen det som sedan blev norra torpet på Angseryds ägor, just vid gränsen mot Jusseryd och utmed stigen mellan Angseryd och Jusseryd. Olof och Sara uppgavs vara utfattiga.

Senare uppgavs han vara förpantningstorpä, vilket innebar att han på något sätt köpt sitt torp, att torpet tillhörde dem.

Sara Karlsdotter dog 1835 och därefter bodde Olof och sonen Johan Jakob ensamma kvar på torpet. För båda uppgavs *dumb* i husförhörslängden. Olof dog 1843. Sonen Johan Jakob dog 1844. De bebodde och brukade då det norra torpet.

Från hösttingets dombok 1821 har vi en närmare beskrivning av Olofs och Saras liv. Sockenstämman i Ödeshögs socken hade under en längre tid fått rapporter om *ofred* mellan å ena sidan Olof Andersson och hans hustru samt å andra sidan deras husbonde, Jonas Andersson och hans hustru. Sockenstämman fick ingen bättring i situationen utan överlät ärendet till kronolänsmannen Söderström.

Målet togs därför upp vid tinget i Ödeshög den 15 november 1821. Många vittnen hördes och många hemska detaljer kom i dagen. Vissa uppgifter är oklara men en sammanfattning av det långa protokollet kan göras enligt följande:

Olof och Sara fick en son, Anders, den 5 oktober 1804 och de bodde då på Angseryds ägor. De var då ogifta men de gifte sig 1805 och då uppgavs de bo på

Fagerhults ägor. De bodde också någon tid samma år på Hålans ägor men senare samma år var de tillbaka på Angseryds ägor.

Olof var en god arbetare och bonden Jonas Andersson i Angseryd utnyttjade troligen detta. Han *skuffade* honom och hade honom till att bygga gärdesgårdar åt honom. Jonas hade också lovat honom att få ett torp på hans ägor och platsen för torpet fick bli utmed vägen från Angseryd till Jusseryd, just invid Jusseryds gräns.

Där byggde de hus och där bröt de mark. *Därefter blev Jonas ond på Olof och Sara* och försökte köra iväg dem från torpet. Jonas hade också hotat att riva ned torpet. Olof och Sara blev bestörta men de var också rädda för Jonas. Om Sara uppgavs att hon en lång tid var sinnessvag. Det uppgavs att *hon låg på Norra Bråtens gärde. Hennes man var där och ville ha henne med hem, men hon talade inte. Hon svarade inte och hennes fötter bar henne inte, hon kunde inte gå och inte stå.* Då ömkade sig Anders Svensson i Jusseryd över familjen och tog dem hem till sig.

Tillsammans med flera andra gick han till Jonas Andersson i Angseryd och talade med honom om hur illa han gjort mot detta arma folk. Först hade han lovat dem ett torp och sedan mot vintern hade han kört iväg dem.

Jonas Andersson blev då rörd till medlidande och lovade att han skulle ge dem kontrakt på torpet på deras livstid, vilket varit hans löfte tidigare. Så skedde också. Ett kontrakt upprättades den 10 augusti 1810 och fick slutliga påskrifter den 5 november 1810. Olofs hustru tycktes därefter åter bli bättre och de arbetade åter på sitt torp.

Senare uppstod åter osämja och trätor mellan dem och gårdsägaren Jonas Andersson. Då blev Olofs hustru åter sjuk och hon begärde att präst skulle tillkallas. Komministern Viberg kom till torpet och gick in till Olofs sjuka hustru. Då kom Jonas Andersson dit och han var full *och oredig, svor både på prästen och torparen och tecknade att torparen skulle hänga i halsjärn och få spö.* Jonas förde sådant mässande att folk måste hålla honom, men han slet sig lös och gick åter in i stugan, men blev därifrån utkörd.

Flera vittnen kunde intyga att en sten kastats in genom fönstret i stugan och att 160 alnar av deras gärdesgård var nedriven. Avtryck av skor fanns i kålgårdssängarna och spåren visade sig komma från Angseryd, till torpet och sedan tillbaka till Angseryd.

Vittnen hade hört Jonas Anderssons hustru, Elin Nilsson, uppge att hon önskade att *den inkastade stenen i stället skulle träffat huvudet på Sara Karlsdotter och att hon skulle dött därav, vidare att Sara Karlsdotter borde sitta i helvetet på en trinna i en brinnande brasa.*

Jonas Andersson och hans hustru förklarade att de gärna ville bli av med dem. Men de nekade till att ha kört dem från torpet och menade att de frivilligt avflyttat. De förklarade sig vidare oskyldiga till vad som angivits.

Häradsrätten fann att det var Jonas och hans hustru som tvingat Olof och hans hustru att överge sitt hem. De slag och skuffningar som Jonas givit Olof och hans hustru kunde inte längre bestraffas. Men rätten ansåg att Jonas i egenskap av husbonde hade ansvaret för att ge Olof och hans familj omvårdnad och skydd. Han hade försummat att göra detta, och i stället på flera sätt förorättat dem.

Rätten stadgade därför ett vite av 20 riksdaler banko samt böter om de inte härefter lät dem vistas ostörda vid sitt torp på Angseryds ägor, eller om de ofredar dem. Jonas Andersson dömdes också att betala rättegångskostnaderna och att ersätta alla hörda vittnen.

Ett exemplar av rättens protokoll sändes också till sockenstämman och till pastorn i Ödeshögs församling, som uppmanades att vaka över att beslutet åtlyddes. Förhoppningsvis fick Olof och Sara lugn och ro på sitt lilla torp. Deras plågoande, Jonas Andersson, dog nyårsaftonen 1823 och kunde inte längre skrämma dem.

Jag har nu berättat om Olof och Sara, Anders Olofssons föräldrar. Deras liv var ingen dans på rosor. Det blev det inte heller för deras son, Anders Olofsson

Han föddes 1804 och var en yngling när denna strid i hans föräldrahem ägde rum. Om honom har jag antecknat följande levnadsbeskrivning:

Anders Olofsson föddes 1804 i en backstuga på Angseryds ägor. Han var kvar i hemmet men tjänade sedan som dräng på olika platser. Han kom till Porsarp 1825, till Mjölby 1827, till Visjö 1835. Där gifte han sig 1836 med Anna Maja Andersdotter. De hade först ett torp på Grimshults ägor. Sedan blev det ett torp på Lilla Smedstorps ägor.

Anna Maja Andersdotter hade varit gift förut och hade tre söner med sig från det äktenskapet. Men i det nya äktenskapet föddes två flickor. De dog båda i unga år.

Torpet på Lilla Smedstorps ägor står i nästa husförhörslängd skrivet som backstuga. 1841 flyttade familjen till Västra Haddåsen. Där stod han skriven som dräng hos bonden Anders Andersson och hans hustru. Där dog Anders Olofssons hustru den 16 mars 1843. Därefter flyttade hennes söner. Den äldste, Johan Petersson, då 17 år gammal, flyttade till Gränna. Kanske följde de yngre bröderna med honom dit. Samma år dog också Anders Olofssons fader i Angseryd.

Anders var ensam kvar. Kanske undrade han därefter vad han hade att leva för. Han flyttade till Glasfall och var där dräng hos Peter Samuelsson på västra gården i Glasfall.

Han kom förmodligen till Glasfall under hösten 1943. Vi vet inte något om hans sista tid. Men sprit tycks ha varit en del av hans tillvaro. Där i Glasfall söp han ihjäl sig, eller frös han ihjäl, och anträffades på julaftonen 1843 liggande död ute på marken.

I domboken från 1827 finner vi också en uppgift om att Anders Olofsson en natt i juli 1827 gjort sig skyldig till en inbrottsstöld hos Nils Persson i Sunneby och där stulit en flaska brännvin och en kaka bröd. Rätten dömde Anders till spöstraff, nio par spön, tre slag av varje samt till böter. Kunde han inte betala böterna kunde de avtjänas med tre dagars fängelse på Linköpings slott.

Finns det mera att skriva om dessa människor? Jo jag kan göra det tillägget att Anders Olofssons broder, Johan Jakob Olofsson, född 23 januari 1810 och av prästen i husförhörslängden också antecknats som *dumb*, dog den 25 december 1844. Han anträffades död i skogen i Angseryd, utan känd orsak. Domaren och länsmannen biföll hans kristliga begravning. Johan Jakob var då 35 år och ogift. Han dog tydligen även han på julaftonen, ett år efter sin äldre broder.

Därmed var denna familj återsamlad, på andra sidan graven. Vi kan hoppas, vi kan utgå från att de fick det bra efter döden, bättre än under sitt jordeliv.

Arne